

Політологічні студії

УДК 327.39 (477+(4-5)):341.24

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ СУЧАСНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ І В4

Зуб Світлана

У статті розглянуто проблему формування та ефективності чинного механізму міжнародно-правового регулювання міжнародних відносин між країнами-членами Вишеградської четвірки та Україною. На думку автора, тільки дієвий механізм міжнародно-правового регулювання міждержавних регіональних відносин створює реальні можливості сформулювати прагматичні оцінки та визначити можливі перспективи сучасного міжрегіонального співробітництва України з цим міжнародним політичним утворенням в умовах, коли держави Вишеградської групи набули статусу членів Європейського Союзу і НАТО. В основі створення та подальшого розвитку міжнародно-правового механізму регулювання відносин між країнами Вишеградської четвірки та Україною є взаємні інтереси учасників цього процесу, що є суттєвою умовою подальшої перспективи розвитку співробітництва прикордонних країн у рамках вищевказаного міждержавного регіонального утворення.

Ключові слова: Вишеградська четвірка, Україна, міжнародна співпраця, ЄС, транскордонне співробітництво.

Актуальність дослідження відносин України з країнами Вишеградської групи полягає в тому, що аналіз досвіду країн Вишеградської групи у процесі їхнього наближення до європейських та євроатлантичних структур є важливим елементом у загальній підготовці України до можливого членства із ЄС та НАТО. Для України партнерство з державами Вишеградської групи є природним напрямом розбудови інтеграційної політики. З огляду на подібність історичних передумов, акцесійні приготування держав Вишеградської групи можуть стати цінним емпіричним матеріалом для європейських перспектив України. Актуальність постановки цього питання зумовлена ще й загальною потребою дослідити сучасний стан та перспективи зовнішньої регіональної політики України щодо країн Центральної і Східної Європи (ЦСЄ) у форматі Вишеградської Четвірки (В4) – Республіка Польща (РП), Словацька Республіка (СР), Угорщина та Чеська Республіка (ЧР).

Специфіка діяльності та перспективи розвитку Вишеградської четвірки неодноразово були предметом наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Доволі часто зазначена тема обговорюється на міжнародних форумах, що сприяє не тільки теоретичному осмисленню ролі центрально-європейських країн у сучасній системі міжнародних відносин, а й має важливе практичне значення для впровадження регіональних інтеграційних проєктів, демократизації суспільних процесів та засвоєння механізмів реалізації національних інтересів в умовах глобалізації. Різні аспекти проблематики співробітництва країн-членів Вишеградської четвірки з Україною вивчали зарубіжні вчені: М. Арах, Т. Аш, П. Бендер, Ф. Глотц, Х.-Д. Якобсен. Діяльність країн Вишеградської групи відображається в науково-теоретичних напрацюваннях багатьох дослідників, а саме: П. Вагнера, Є. Кіш, І. Артьомова, Г. Диниса, А. Кудряченка, М. Лендєл, Я. Логінова, Г. Месежнікова, С. Мігряєвої, Т. Стражая, В. Пулішової та ін. [1, 2, 6, 7].

Разом із тим, питання механізму міжнародно-правового регулювання міждержавних відносин між Україною та країнами Вишеградської четвірки в науці та на практиці міжнародного права не отримало достатньої уваги. Саме дослідження сучасного статусу міжнародно-правового механізму регіонального співробітництва може дати відповідь про характер та ефективність співробітництва держав Вишеградської четвірки та України, а також перспективи їхнього подальшого розвитку.

Водночас поза увагою вчених залишилися питання про перспективи розвитку країн В4 у зв'язку з новими геополітичними викликами. Власне переосмислення функцій Вишеградської четвірки та виявлення найсприятливіших механізмів співпраці з Україною і є метою запропонованого дослідження.

Особливого значення набуває питання статусу договірної основи співробітництва країн В4 та України. Аналіз міжнародних договірних законодавчих актів, документів, декларацій, матеріалів Європейської Комісії щодо чотирьох країн ЦСС свідчить про наявність певного механізму міжнародно-правового регулювання, функціональне призначення якого в широкому контексті – регулювання міждержавних регіональних відносин і формалізація інтеграційних ініціатив Вишеградської групи з метою поглиблення ідентичності країн Центральної та Східної Європи [4, 5].

Чинний механізм міжнародно-правового регулювання міждержавних відносин між Україною та країнами Вишеградської Четвірки створює можливість віднайти прагматичні оцінки та аргументи щодо сучасного статусу регіонального співробітництва України з міжнародним політичним об'єднанням – Вишеградською групою, ідентифікації спільних інтересів та реальності задекларова-

них цінностей міждержавного співробітництва з Україною в умовах, коли держави В4 стали членами Європейського Союзу і НАТО.

Дослідження проблематики пріоритетів регіонального співробітництва і його ефективності зумовлює аналіз Вишеградської групи в ролі регіонального політичного феномену у взаємозв'язку з системними євроінтеграційними процесами, які відбуваються у регіоні Центральної та Східної Європи, а також через оцінки чинного механізму міжнародно-правового регулювання міждержавних відносин між Україною та країнами В4.

В основі політико-правових характеристик підсистеми міждержавних відносин Вишеградської Четвірки пріоритетними є виклики цивілізаційного порядку, а саме: цінності, пов'язані з національними інтересами кожної окремо суверенної держави, територіальною безпекою, правами та свободами людини, загальним європейським міжнародним правопорядком, які зумовлюють кожну державу відповідно вибудовувати зовнішню політику [2]. На офіційному порталі «About the Visegrad Group», а також спеціалізованих міжнародних Інтернет-видань, наприклад, офіційний веб-сайт «Вишеградська група» (www.visegrsgroup.eu), сформульовані ключові положення щодо основних напрямів діяльності Вишеградської групи, які відбивають зусилля країн регіону Центральної Європи працювати разом у багатьох сферах спільних інтересів у рамках загальних євроінтеграційних процесів, які відбуваються у регіоні Центральної та Східної Європи.

Задекларована офіційна спільна позиція на рівні: Європейський Союз–Вишеградська четвірка, а саме: «Вишеградська група (також відома під назвою «Вишеград четвірка» або просто «В4») відображає зусилля країн регіону Центральної Європи працювати разом у сферах спільних інтересів у рамках загальної європейської інтеграції: Чехія, Угорщина, Польща та Словаччина завжди були частиною єдиної цивілізації, поділяючи культурні та інтелектуальні цінності та загальні основи різних релігійних традицій, які вони бажають зберегти та зміцнювати у подальшому».

Механізм міжнародно-правового регулювання міждержавного співробітництва Вишеградської Четвірки та України обумовлений міжнародними правовідносинами на рівні Європейського Співтовариства, НАТО, а також опосередковано системою транскордонних відносин держав, що мають спільні кордони з Угорщиною, Польщею, Словаччиною, в першу чергу з Україною.

Механізм міжнародно-правового регулювання (МНР) міждержавного співробітництва Вишеградської Четвірки включає сукупність міжнародно-правових засобів та методів впливу на міждержавні правовідносини [2]. Сутність юридичних особливостей МНР відносин Вишеградської четвірки обумовлена

наявністю наступних елементів: а) двосторонніх і багатосторонніх угод, договорів, конвенцій, метою, яких є регулювання регіональних міждержавних відносин; б) політичної волі учасників Вишеградської четвірки; в) балансу взаємних інтересів учасників політичного об'єднання; г) невід'ємної складової МПР є підсистема індивідуальних і колективних заходів країн-учасниць і міждержавних статутних механізмів – міждержавних органів та організацій; д) міждержавних організаційно-правових та інституційних механізмів, які виступають юридичною основою для впровадження політичних домовленостей.

Формальною підставою для проголошення цього міжнародного регіонального утворення стала підписана президентами Угорщини, Польщі та ЧСФР 15 лютого 1991 р. у Вишеграді (УНР) Декларація про співробітництво [8]. У процесі реалізації регіональних пріоритетів у сфері політичного, економічного та культурного співробітництва Вишеградської Групи був підписаний Договір про вільну торгівлю (ЦЕССТ) та створений Міжнародний вишеградський фонд [4].

З міжнародно-правової точки зору Вишеградська група не відповідає канонам класичного міжнародного права стосовно юридичного статусу останньої в ролі міжнародної організації. Де-юре відсутня міжнародна угода (статут) між державами про створення міжнародної організації, яка б нормативно визначала це утворення як міжнародної юридичної особи, тобто її міжнародно-правовий статус, властиві суб'єктивні міжнародні права та міжнародні зобов'язання, міжнародну правоздатність, здатність брати участь у міжнародній нормотворчій діяльності, права на привілеї та імунітети, право посольства, а також міжнародно-правову відповідальність. Наведені юридичні характеристики у міжнародно-правовому відношенні логічно обумовлюють статус Вишеградської групи в ролі регіональної міжнародно-політичної організації країн Центральної Європи – Польщі, Угорщини, Словаччини та Чехії, яка не є актором (суб'єктом) міжнародного публічного права.

Оцінки зарубіжних дослідників, експертів, політичних діячів щодо мети та завдань Вишеградської групи в принципі співпадають. Наприклад, Збігнев Бжезінські на прес-конференції 2 квітня 1995 р. у Американському Центрі у Софії заявив про те, що «чотири Вишеградські країни – Польща, Чехія, Словаччина та Угорщина – набудуть членства ЄС та НАТО. Ви повинні запитати у себе: «Чому?». Відповідь обумовлена тим, що, подібно до Західної Європи, ці країни геніально готові для стабільного регіонального співробітництва» [7]. Сформульована оцінка претендує скоріше на політичну, ніж на доказову міжнародно-правову позицію. Але в цьому випадку це є тільки авторською оцінкою. Макроекономічні інтереси, традиційні регіональні транскордонні еконо-

мічні, торгові, транспортні, гуманітарні зв'язки обумовлюють відповідні корективи щодо формування національних інтересів. Це може бути в основі глибинних причин утворення та функціонування міждержавного утворення Вишеградської групи.

Перспективні напрямки формування механізмів інтеграції України до європейської спільноти пролягають через необхідність формалізації регіонального співробітництва у тому числі у рамках «Вишеград Плюс». На реалізацію положень Вишеградської Декларації 2004 р. були прийняті «Основні напрямки майбутніх сфер Вишеградського співробітництва», серед яких прикордонне або транскордонне співробітництво є одним із пріоритетних напрямків [9].

Саме реалізація транскордонного співробітництва Угорщини, Польщі та Словаччини як представників Вишеградської четвірки та України є одним із найбільш привабливих і перспективних напрямків регіонального інтеграційного розвитку. Основним аргументом на користь цього твердження є наявність чинних міжнародних договорів. У зв'язку з цим реалізація регіонального та транскордонного співробітництва Вишеградської четвірки та України, яка здійснюється на конвенційній основі уже практично сформованих міжнародно-правових механізмів у рамках Європейської Рамкової Конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (Madrid, May 1, 1980) [3].

У Додатку до Рамкової Конвенції пропонуються моделі угод/договорів про транскордонне співробітництво, які пристосовані до потреб регіональних і місцевих властей. У наявності є п'ять моделей міждержавних угод та шість моделей угод консультативного характеру, в яких зазначається різний ступінь централізації і відмінності в адміністративних структурах країн-учасниць транскордонного співробітництва.

Аналіз чинних двосторонніх і багатосторонніх угод, договорів свідчить про те, що на прикладі сегментів транскордонного економічного та торгового співробітництва, як основи міждержавного регіонального співробітництва, можливо умовно сформулювати гіпотезу про те, що саме чинний міжнародний юридичний статус Вишеградської четвірки в ролі міжнародного політичного утворення та відповідний міжнародно-правовий механізм регулювання міждержавних відносин обумовлює прагматичні можливості щодо реального змісту, об'єму співробітництва та можливі перспективи у форматі Україна–Вишеградська четвірка. В основі цієї тези – де-юре статус держав Вишеградської четвірки в ролі суб'єктів права ЄС, а саме: міжнародні права та зобов'язання в першу чергу членів ЄС зумовлюють об'єм міжнародних прав та міжнародних зобов'язань щодо відносин з Україною. Міжнародні права та міжнародні зобо-

в'язання держав Польща, Угорщина, Словаччина, Чехія в ролі суб'єктів права ЄС та НАТО і визначають системний утворюючий алгоритм та обмежену компетенцію вказаних держав-членів у рамках Вишеградської четвірки щодо України. Свідченням цієї гіпотези є міжнародно-правовий аналіз чинних нормативних положень, які містяться у Вишеградській Декларації 2004 р. про те, що учасники зібрання – прем'єр-міністри четвірки – заявляють з повним задоволенням того, що ключові цілі, визначені у Вишеградській Декларації 1991 р. досягнуті і учасники декларують готовність продовжувати розвиток співробітництва країн Вишеградської групи в ролі країн-членів Європейського Союзу і НАТО [2].

Зважаючи на проведений аналіз, можна з упевненістю визнати, що країни Вишеградської четвірки розвинули доволі гнучкі та різноманітні зовнішні стосунки й співробітництво з Україною. Для України партнерство із державами Вишеградської групи є природним напрямом розбудови інтеграційної політики. З огляду на подібність історичних передумов, досвід держав Вишеградської групи може стати цінним емпіричним матеріалом для європейських перспектив України [1]. Важливо, що інтерес у багатоплановій співпраці між нашими державами є обопільним. Водночас для реалізації поставлених завдань потрібна узгодженість позицій як нашої держави, так і країн-членів Вишеградської четвірки. Зокрема, для українського суспільства і політикуму є корисним досвід налагодження діалогу між її різними соціальними групами та політичними акторами щодо європейської інтеграції, що вдалося здійснити центральноєвропейським країнам.

Отже, сьогодні, слід розробити державну програму, яка має передбачати повноцінні міжнародно-правові, політичні, економічні, культурні та інші відносини України з країнами Вишеградської групи.

Подальше дослідження міжнародно-правового механізму регулювання сучасних відносин між Україною і В4 може дати відповідь про характер та ефективність співробітництва нашої держави з цією організацією, а також перспективи їхнього розвитку в майбутньому.

Abstract

The article deals with the problem of formation and efficiency of existing mechanisms of international legal regulation of international relations between the member countries of the Visegrad Four and Ukraine. The author argues that the only effective mechanism of international legal regulation of interstate regional relations creates real opportunities to formulate pragmatic assessment and identify possible prospects of modern Ukraine interregional cooperation with this interna-

tional political formation in circumstances where the states of the Visegrad Group acquired the status of members of the European Union and NATO. In the core of this law, the subordinate rozvitku of the international legal system reguljuvannya vidnosin mizh kraïnami Visegradaska chetvirki ta Ukrainoyu e vzaimni interesu uchashnikiv tsiogo protsiu, scho e suttvevoiu pomol'shoi prosppektov rozvitku spiv-robitnitstva prikordonnikh kraïn at the territory of the vischevzachennogo mizhhol-davnogo regionalnogo utovorennya.

Keywords: *Visegrad Four, Ukraine, international cooperation, EU, cross-border cooperation.*

Аннотация

В статье рассмотрена проблема формирования и эффективности действующего механизма международно-правового регулирования международных отношений между странами-членами Вышеградской четверки и Украины. По мнению автора, только действующий механизм международно-правового регулирования межгосударственных региональных отношений создает реальные возможности сформулировать прагматические оценки и определить возможные перспективы современного межрегионального сотрудничества Украины с данным международным политическим объединением в условиях, когда государства Вышеградской группы получили статус членов Европейского Союза и НАТО. В основе создания и дальнейшего развития международно-правового механизма регулирования отношений между государствами Вышеградской четверки и Украиной находятся взаимные интересы участников этого процесса, что является существенным условием перспектив развития сотрудничества приграничных государств в рамках вышеуказанного межгосударственного регионального образования.

Ключевые слова: *Вышеградская четверка, Украина, международное сотрудничество, ЕС, трансграничное сотрудничество.*

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Артьомов І. В. Регіональна політика країн Вишеградської четвірки: до-свід для України / І. В. Артьомов // Український історичний збірник. – 2014. – Вип. 17. – С. 226–235.
2. Динис Г. Г. Сучасний статус та перспективи відносин між Україною та Вишеградською четвіркою: механізм міжнародно-правового регулювання / Г. Г. Динис. – URL: <http://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/2540>

3. Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або владами / Версія українською мовою. – Братислава. – 1999. – С. 123.

4. Central European Free Trade Agreement. – URL: <http://www.worldtrade-law.net/fta/agreements/cefta.pdf>

5. Draft Protocol No. 3 to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities concerning euroregional co-operation groupings (ECGs). Doc. 11951.15 June 2009 Report Committee on the Environment, Agriculture and Local and Regional Affairs. – URL: http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc09/EDOC_11951.pdf

6. Ibolya Mile. The Central European Free Trade Agreement (CEFTA): A Step Towards EU Membership or Genuine Cooperation? – URL: http://www.apf-press.com/book2/pdf_files/12.pdf

7. Press Conference of Zbigniew Brzezinski, 2 April, 1995, American Center in Sofia, Bulgaria. – URL: <http://www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=1082&articleID=3829&ctag=articlelist&iid>

8. Visegrad Declaration 1991. Declaration on cooperation between the Czech and Slovak Federal Republic, the Republic of Poland and the Republic of Hungary in striving for European. – URL: <http://www.visegradgroup.eu/main.php>

9. Visegrad Declaration 2004. Declaration of Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on cooperation of the Visegrad Group countries after their accession to the European Union (12 May 2004). – URL: <http://www.visegradgroup.eu/main>

References

1. Artomov, I. V. (2014). Rehionalna polityka krain Vyshehradskoi chetvirky: dosvid dlya Ukrainy [*Regional policy of the Visegrad Four countries: experience for Ukraine*]. Ukrainskyy istorychnyy zbirnyk, 226–235.

2. Dynys, H. H. Suchasniy status ta perspektivi vldnosin mIzh UkraYinoyu ta Vishegradskoyu chetvirkoYu: mehanIzm mlzhnarodno-pravovogo regulyuvannya [*Current status and prospects of relations between Ukraine and the Visegrad Four: mechanism of international and legal regulation*]. URL: <http://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/2540>

3. Evropeyska Ramkova KonventsIya pro transkordonne spivrobitnytstvo mizh terytorialnymy obschynamy abo vladamy (1999) [*European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities*]. Bratislava.

4. Central European Free Trade Agreement. URL: <http://www.worldtrade-law.net/fta/agreements/cefta.pdf>

5. Draft Protocol No. 3 to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities concerning euroregional co-operation groupings (ECGs) (2009) Report Committee on the Environment, Agriculture and Local and Regional Affairs. URL: http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc09/EDOC_11951.pdf

6. Ibolya, Mile. The Central European Free Trade Agreement (CEFTA): A Step Towards EU Membership or Genuine Cooperation? URL: http://www.apf-press.com/book2/pdf_files/12.pdf

7. Press Conference of Zbigniew Brzezinski (1995) American Center in Sofia, Bulgaria. URL: <http://www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=1082&articleID=3829&ctag=articlelist&iid>

8. Visegrad Declaration (1991). Declaration on cooperation between the Czech and Slovak Federal Republic, the Republic of Poland and the Republic of Hungary in striving for European. URL: <http://www.visegradgroup.eu/main.php>

9. Visegrad Declaration (2004). Declaration of Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on cooperation of the Visegrad Group countries after their accession to the European Union. URL: <http://www.visegradgroup.eu/main>

УДК 93+94:327(438)(477):316

POLISH-UKRAINIAN RELATIONS AND THE ISSUE OF HISTORICAL GRIEVANCES IN THE SOCIETIES OF TWO COUNTRIES

Kyrylo Mieliekiestsev

The article depicts the difference between the official format of the relations between Ukraine and the Republic of Poland with how said relations are perceived by the politically active parts of society in both countries. Analyzing both media trends and political events, the articles shows the existing signs of a conflict, still rising in its earliest stages, in the context of Polish-Ukrainian relations, which has not yet been resolved. The research suggests that there is an issue of rising nationalism-oriented anger in the societies of both Ukraine and the Republic of Poland and that so far there is no solution to the conflict coming from either the society or